

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ
RA ARARAT MARZ

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ RA ARARAT MARZ

Մարզկենտրոնը` ք. Արտաշատ	Marz centre Artashat town
Տարածաշրջանները` Արարատ, Արտաշատ, Մասիս	Territoires Ararat, Artashat, Masis
Քաղաքները` Արտաշատ, Արարատ, Վեդի, Մասիս	Towns Artashat, Ararat, Vedi, Masis

ՀՀ Արարատի մարզը գտնվում է հանրապետության հարավ-արևմտյան մասում:

Մարզը հյուսիսից սահմանակից է մայրաքաղաքին, ՀՀ Արմավիրի և Կոտայքի մարզերին, արևելքից՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզին, հարավ-արևմուտքից՝ ՀՀ Վայոց ձորի մարզին և հարավից պետական սահմանով սահմանակից է Թուրքիային:

RA Ararat marz is situated in the south-western part of the republic.

In the North **the marz borders** the capital Yerevan, RA Armavir marz and RA Kotayk marz, in the East it borders RA Gegharkunik marz, in the South-West – RA Vayots Dzor marz and in the south it borders the state border of Turkey.

Տարածքը Territory	2096 քառ. կմ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	7.0 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	4
Գյուղական համայնքներ Rural communities	93
Քաղաքներ Towns	4
Գյուղեր Villages	94
Բնակչության թվաքանակը 2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2009	277.6 հազ. մարդ / ths. persons
<i>այդ թվում`</i> <i>including:</i>	
քաղաքային urban	81.7 հազ. մարդ / ths. persons
գյուղական rural	195.9 հազ. մարդ / ths. persons
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2008թ. Share of marz population size in RA population size, 2008	8.6 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	29.4 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	156706 հա / ha
այդ թվում` վարելահողեր including: arable land	26953 հա / ha

Մարզի տարածքում է գտնվում խոտաբույսի պետական արգելոցը (ծովի մակերևույթից 1600-2300 մ բարձրության վրա):

ՀՀ Արարատի մարզը հանրապետության տնտեսապես զարգացած մարզերից է:

Մարզի տարածքով է անցնում հանրապետական նշանակության Երևան-Երասխ-Ղարաբաղ ավտոմայրուղին, և Երևան-Երասխ երկաթուղին:

2008թ. -ին մարզի տնտեսության հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 8.0%,
- գյուղատնտեսություն՝ 13.1%,
- շինարարություն՝ 1.2 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 1.5%,
- ծառայություններ՝ 0.8%:

Տնտեսության հիմքը **գյուղատնտեսությունն է**: Այն հիմնականում մասնագիտացած է խաղողագործության, պտղաբուծության և բանջարաբուծության մեջ:

Բեռնաաղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Արդյունաբերության առաջատար ուղղությունները սննդամթերքի, ներառյալ՝ խմիչքների, արտադրություններն են և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը:

Մարզի բազմաճյուղ **արդյունաբերության** հիմնական և զլխավոր ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել զարգացած են հետևյալ երեք ճյուղերը.

ա) սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրություն (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների արտադրություն),

բ) ծխախոտի արտադրություն (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա),

գ) ոչ մետաղական հանքային արտադրանքի արտադրություն (ցեմենտի, կրի, ասբոցեմենտային իրերի արտադրություն, քարի կտրում և վերամշակում):

Արտաշատ քաղաքը (2008թ. տարեվերջին՝ 25.3 հազ. բնակիչ) մարզկենտրոնն է: Քաղաքը գտնվում է Երևանից 30 կմ հեռավորության վրա (հայոց պատմական մայրաքաղաք Արտաշատից 10 կմ հյուսիս-արևմուտք), զբաղեցնում է 800 հա տարածություն:

Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող **արդյունաբերությունն է**, որի մեջ հատկապես առանձնանում են սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունը (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների), ինչպես նաև ոչ մետաղական հանքային այլ արտադրանքի արտադրությունը (կղմինդրի, աղուսի և թրծված կավից շինարարական արտադրատեսակների, բնական քարերից երեսպատման նյութերի արտադրությունը):

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը դաշտավարությունն է:

Արարատ քաղաքը (2008թ. տարեվերջին՝ 20.7 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 47 կմ հեռավորության վրա,

The public nature reserve of Khosrov is situated in the territory of the marz (it is at a height of 1600-2300m above sea level).

RA Ararat marz is one of the economically developed marzes of the republic.

Yerevan-Yeraskh-Gharabagh highway and Yerevan-Yeraskh railway of republican importance run through the territory **of the marz**.

In 2008 the **share of economy** main branches of RA Ararat marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised.

- industry 8.0%,
- agriculture 13.1%,
- construction 1.2 %,
- retail trade 1.5%,
- services 0.8%.

Economy is based on **agriculture**. It is mainly specialized in wine-growing, fruit-growing and vegetable-growing.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport.

The leading trends of **industry** are manufacture of food products including beverages and manufacture of other non-metallic mineral products.

Manufacturing is the main and general trend of multibranch **industry** of the marz, of which the following three branches are more developed:

a) manufacture of food products and beverage (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages),

b) manufacture of tobacco products (tobacco fermentation),

c) manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products, cutting and processing of stone).

Artashat town (in the end of year 2008 comprised 25.3 ths. inhabitants) is the centre of the marz. The town is situated in 30 km distance from Yerevan (in 10 km distance to the North-West from historical Armenian town-Artashat); it occupies the area of 800 ha.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of food products and beverages (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages) as well as manufacture of other non-metallic mineral products (food products processing and preserving of fruit and vegetables, manufacture of paper and paperboard) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Ararat town (in the end of year 2008 comprised 20.7 ths. inhabitants) is situated in 47 km distance from Yerevan and

հիմնադրվել է 1936թ.: Հայտնի է որպես արդյունաբերական կենտրոն: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ իր գերակշիռ տեղն ունի ոչ մետաղական հանքային և այլ արտադրանքի արտադրությունը (ցեմենտի, կրի և ապրոցեմենտային իրերի արտադրությունը):

Վեդի քաղաքը (2008թ. տարեվերջին՝ 13.5 հազ. բնակիչ) գտնվում է Վեդի գետի աջ ափին, Երևանից 48 կմ հեռավորության վրա: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որում կարևոր տեղ է զբաղեցնում բնական քարերից երեսապատման նյութերի, էլեկտրական և հսկիչ սարքերի ու սարքավորումների, պլաստմասաներից պատրաստվող շինարարական իրերի արտադրությունը:

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը դաշտավարությունն է:

Մասիս քաղաքը (2008թ. տարեվերջին՝ 22.2 հազ. բնակիչ) գտնվում է Հրազդան գետի ձախ ափին, Երևանից 14 կմ հեռավորության վրա: Խոշոր երկաթուղային ապրանքային կայան է, որն ունի միջմարզային նշանակություն և սպասարկում է Երևան քաղաքին:

Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ գերակշիռ տեղ է զբաղեցնում սննդամթերքի արտադրությունը (մրգերի և բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում), թղթից և ստվարաթղթից արտադրատեսակների արտադրություն և ծխախոտի ապրանքների արտադրությունը (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա):

it was found in 1936. It is known as an industrial centre. Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products) comprises its prevailing part.

Vedi town (in the end of year 2008 comprised 13.5 ths. inhabitants) is situated on the right bank of Vedi River, in 48 km distance from Yerevan. Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of clothing materials from natural stones, manufacture of electrical equipment and control apparatus, manufacture of builders' ware of plastic are of great importance.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Masis town (in the end of year 2008 comprised 22.2 ths. inhabitants) is situated on the left bank of Hrazdan River, in 14 km distance from Yerevan. It is a big railway and goods transporting station, which is of interregional importance and supplies Yerevan city.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of wood and wood products (manufacture of wood sawing and planing, manufacture of unassembled wooden flooring including manufacture of parquet) manufacture of chemicals and chemical products (manufacture of paints, varnishes and similar coatings, printing ink and mastics) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

ՄԱՆԴԱԾԱՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ RETAIL TRADE UNITS

	Քանակ/Number				
	2005	2006	2007	2008	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	692	777	830	1023	Retail trade units, total
<i>այդ թվում՝</i>					<i>including</i>
խանութներ	408	522	531	763	shops
կրպակներ	217	187	234	207	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	3	3	3	2	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	4	4	4	5	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	60	61	58	46	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ EDUCATION ESTABLISHMENTS

	Քանակ/Number				
	2005	2006	2007	2008	
Հաստատություններ, ընդամենը	206	213	207	208	Establishments, total
<i>որոնցից՝</i>					<i>including</i>
նախադպրոցական	65	72	66	67	pre-school establishment
հանրակրթական պետական դպրոցներ	114	112	112	112	state general education school
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	20	22	22	21	music and art school youth creative(cultural) centre

	Քանակը/Number				
	2005	2006	2007	2008	
պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	4	4	4	4	state secondary specialized education establishment
ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	2	2	non-state secondary specialized education establishment
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	non-state higher education establishment

**ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES**

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ *, մարդ Population de jure number as of January 1', 2009, people
Արտաշատ	Artashat	ք. Արտաշատ	t. Artashat	25297
Արարատ	Ararat	ք. Արարատ	t. Ararat	20709
Վեդի	Vedi	ք. Վեդի	t. Vedi	13447
Մասիս	Masis	ք. Մասիս	t. Masis	22224

**ԳՑՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES**

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** 2009թ.հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number** as of January 1, 2009, people
1	Աբովյան	Abovyan		1390
2	Ազատաշեն	Azatashen		637
3	Ազատավան	Azatavan		3034
4	Այգավան	Aygavan		4440
5	Այգեզարդ	Aygezard		3259
6	Այգեպատ	Aygepat		1554
7	Այգեստան	Aygestan		2360
8	Այնթափ	Ayntap		8213
9	Ավշար	Avshar		5128
10	Արալեզ	Aralez		2720
11	Արարատ	Ararat		7996
12	Արաքսավան	Araksavan		836
13	Արբաթ	Arbat		1823
14	Արգավանդ	Argavand		1593
15	Արմաշ	Arماش		2665
16	Արևաբույր	Arebabuyr		1130
17	Արևշատ	Arevshat		2377
18	Բաղրամյան	Baghramyán		1945
19	Բարձրաշեն	Bardsrashen	Բարձրաշեն / Bardsrashen Կաթավաբերդ / Kaqavaberđ	1505
20	Բերդիկ	Berdik		1015
21	Բերքանուշ	Berkanush		1992
22	Բյուրավան	Byuravan		1444
23	Բուրաստան	Burastan		1902
24	Գեղանիստ	Geghanist		2390
25	Գետազատ	Getazat		1873
26	Գետափնյա	Getapnya		1266
27	Գինեվետ	Ginevet		696
28	Գոռավան	Goravan		2647
29	Դալար	Dalar		2561
30	Դաշտավան	Dashtavan		2120
31	Դաշտաքար	Dashtaqar		680
32	Դարակերտ	Darakert		2439
33	Դարբնիկ	Darbnik		1153
34	Դեղձուտ	Deghsut		916
35	Դիմիտրով	Dimitrov		1257
36	Դիտակ	Ditak		769
37	Դվին	Dvin		2865

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** 2009թ.հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number** as of January 1, 2009, people
38	Եղեգնավան	Yeghegnavan		1876
39	Երասխ	Yeraskh		862
40	Զանգակատուն	Zangakatun		1187
41	Զորակ	Zorak		1859
42	Լանջազատ	Lanzajat		1353
43	Լանջանիստ	Lanjanist		255
44	Լանջառ	Lanjar		221
45	Լուսաշող	Lusashogh		627
46	Լուսառատ	Lusarat		2795
47	Խաչվառ	Khachpar		1782
48	Կանաչուտ	Kanachut		1267
49	Հայանիստ	Hayanist		2087
50	Հնաբերդ	Hnaberd		650
51	Հովտաշատ	Hovtashat		3573
52	Հովտաշեն	Hovtashen		1120
53	Դուկասավան	Ghukasavan		2209
54	Մասիս	Masis		1485
55	Մարմարաշեն	Marmarashen		3383
56	Մխչյան	Mkhchyan		5089
57	Մրգանուշ	Mrganush		1246
58	Մրգավան	Mrgavan		1935
59	Մրգավետ	Mrgavet		2347
60	Նարեկ	Narek		1238
61	Նիզամի	Nizami		1486
62	Նշավան	Nshavan		1830
63	Նոյակերտ	Noyakert		2399
64	Նորաբաց	Norabats		2229
65	Նորամարգ	Noramarg		1629
66	Նորաշեն	Norashen		3496
67	Նոր Խարբերդ	Nor Kharberd		6095
68	Նոր կյանք	Nor Kyanq		2875
69	Նոր Կյուրին	Nor Kyurin		802
70	Նոր ուղի	Nor Ughi		939
71	Շահումյան	Shahumyan		4406
72	Շաղափ	Shaghap		1025
73	Ոսկետափ	Vosketap		5311
74	Ոստան	Vostan		3011
75	Պարույր Սևակ	Paruyr Sevak		720
76	Ջրահովիտ	Jrahovit		1183
77	Ջրաշեն	Jrashen		1791
78	Ռանչպար	Ranchpar		1266
79	Սայաթ -Նովա	Sayat-Nova		2070
80	Սիս	Sis		1724
81	Սիսավան	Sisavan		2255
82	Սիփանիկ	Sipanik		819
83	Սուրենավան	Surenavan		2541
84	Վանաշեն	Vanashen		2480
85	Վարդաշատ	Vardashat		236
86	Վարդաշեն	Vardashen		573
87	Վերին Արտաշատ	Verin Artashat		4478
88	Վերին Դվին	Verin Dvin		2205
89	Տափերական	Taperakan		3882
90	Ուրցալանջ	Urtsalanj		204
91	Ուրցաձոր	Urtsadsor		3092
92	Փոքր Վեդի	Pokr Vedi		3251
93	Քաղցրաշեն	Qaghtsrashen		3130

**ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ԹԱՂԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2008թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10000
POPULATION IN RA ARARAT MARZ, 2008**

	Ընդամենը Total	նրանցից՝ including :		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10000	5087	4913	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	129	59	70	Births, person
Մահացածներ, մարդ	79	38	41	Deaths, person
Ամուսնություններ	53	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	6	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	29.9	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to education establishments, person
նախադպրոցական	153	79	74	pre-school
հանրակրթական	1322	639	683	schools of general education
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան- ստեղծագործական կենտրոններ	107	80	27	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհես- տագործական)	-	-	-	primary vocational
միջին մասնագիտական	52	25	27	secondary
բարձրագույն մասնագիտական	8	5	3	higher
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	26273	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	64	4	60	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	4258	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	1	1	0.0	of which - in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	0.0	0.0	0.0	candidates of Science
ուսուցիչներ	117	101	16	teachers
բժիշկներ	17	physicians
միջին բուժանձնակազմ	40			paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնապես գրանցված/, մարդ	108	80	28	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1508	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	341	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	11698	library
թատրոն	591	theatre
համերգ	-	-	-	concert
թանգարան	795	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	20	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	5	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	6	X	X	medium crime
ծանր	8	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.